

25.08.2022

Polska i ukraińska proza kobieca okresu międzywojennego - perspektywa modernizmu (środkowo) europejskiego

Instytucje: Instytut Badań Literackich PAN (Instytucja kierująca) ,

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Instytucja współpracująca)

Uczestnicy: Grażyna Irena Borkowska , Katarzyna Nadana-Sokołowska , Aleksandra Hnatiuk , Magdolna Balogh , Iwona Elżbieta Boruszkowska , Lesia Demska-Budziulak , Irena Fedorowicz , Irena Frys , Agnieszka Gajewska , Urszula Górská , Marjana Komarycja , Anna Kieźuń , Katarzyna Kotyńska , Natalija Maftyn , Lena Magnone , Lucyna Marzec , Nadija Poliszczuk , Sylwia Wójtowicz

Dziedziny: Literaturoznawstwo

Termin: 24.02.2014-23.02.2017

Projekt realizowany w Instytucie Badań Literackich PAN w latach 2014-2017 nabrał dziś szczególnego znaczenia, wykraczającego poza wymiar czysto naukowy: służy nie tylko poznaniu niezbadanych wcześniej związków między literaturą tworzoną po I wojnie światowej przez pisarki polskie i ukraińskie, ale także dialogowi polsko-ukraińskiemu i upowszechnieniu wiedzy na rzecz równości płci, problemów tożsamości oraz kobiecości.

Celem projektu była analiza porównawcza wybranych utworów prozatorskich wybitnych pisarek polskich i ukraińskich – m.in. Zofii Nałkowskiej, Marii Komornickiej, Marii Dąbrowskiej, Marii Kuncewiczowej, Poli Gojawiczyńskiej, Ireny Krzywickiej, Herminii Naglerowej, Marii Jehanne-Wielopolskiej, Stefanii Zahorskiej, Heleny Boguszewskiej, Wandy Melcer, Anieli Gruszeckiej, Kazimierzy Iłłakowiczówny, Zofii Kossak -Szcuckiej oraz Darii Wikońskiej, Iryny Wilde, Nataleny Korolewy, Katrii Hrynewyczewej, Sofii Jabłońskiej i innych. Projekt odwoływał się także do twórczości wcześniejszego pokolenia lub pokoleń pisarek („matek” i „babeł”) - Marii Wirtemberskiej, Elizy Orzeszkowej, Marii Konopnickiej, Gabrieli Zapolskiej oraz Natalii Kobryńskiej, Olhy Kobyłańskiej, Łesi Ukrainki, Marka Wowczoka (właściwie Maria Wilińska), Ołeny Pczyłki.

W ogólnej perspektywie projekt dotyczył opisu i interpretacji aktualnych we współczesnym dyskursie humanistycznym problemów tożsamości, pograniczy oraz (utekstowanej) kobiecości; każda z tych kwestii rozpatrywana była w szerokim kontekście kulturowym (historycznym) i literaturoznawczym; dodatkowy aspekt dokonywanych rozpoznań wiązał się z narzędziami szeroko rozumianej komparatystyki, które pozwoliły na szukanie nie tylko „materialnych” śladów

receptji (tłumaczenia, artykuły prasowe, polemiki, recenzje), ale także często nieświadomych swego istnienia znamion wspólnoty, które manifestują się odwołaniami do tego samego lub podobnego zestawu kręgów tematycznych, argumentów retorycznych, tropów, metafor. Wspólnota ta – zderzona z pobieżną choćby wiedzą na temat statusu prozy kobiecej w innych kulturach europejskich – pozwoliła na sformułowanie wniosków wykraczających poza kontekst polsko-ukraiński i tezy o relatywnej odrębności (sytuacji społecznej i samej twórczości) pisarek modernistycznych tworzących po I wojnie w przebudowującej się Europie Środkowej.

Hipotezą badawczą projektu było (umotywowane wstępnymi kwerendami i rozpoznaniem) założenie wielorakich, niezbadanych dotąd związków między literaturą tworzoną po I wojnie światowej przez pisarki polskie i ukraińskie. Zasadność i sensowność tego porównania wynikała z bliskości językowej, historycznej i kulturowej (od Jagiellonów do II wojny światowej Polacy i Ukraińcy tworzą jedno państwo, doświadczając na różne sposoby niesuwerenności), ale przede wszystkim z porównywalnego (choć nieidentycznego) statusu pisarskiej działalności kobiet, pracujących w warunkach świeżej („młodej”), zagrożonej lub ograniczonej demokracji/wolności.

Badania objęte projektem prowadzone były metodą studiów porównawczych z szerokim uwzględnieniem różnych szkół związanych z krytyką feministyczną i gender studies. Wykorzystaliśmy też narzędzia zaczerpnięte z innych dziedzin i dyscyplin – krytykę źródeł zapożyliśmy od historyków, zasady opracowania kwerend i danych statystycznych – od historyków prasy i socjologów, narracje folklorystyczne konfrontowaliśmy z wiedzą antropologiczną, a rozważania nad tożsamością – z ustaleniami narratologów, filozofów, socjologów.

Projekt ma istotne znaczenie dla obu kultur – polskiej i ukraińskiej - choć w każdej z nich pełni inną rolę. Różny jest stan badań nad międzywojenną literaturą kobiecą i w ogóle nad literaturą kobiecą w Polsce i w Ukrainie. Biorąc pod uwagę to, że międzywojenna kobieca literatura ukraińska jest stosunkowo słabo zbadana, a „małe prozy” Nałkowskiej, Dąbrowskiej, Kuncewiczowej i innych pisarek wymagają kilku zasadniczych dopowiedzeń (zajmowano się przede wszystkim wielkimi powieściami i prozą dziennikową) i że brakuje generalnie ujęć komparatystycznych oraz genderowych, krzyżujących kategorie wzięte z różnych (lecz współwystępujących) porządków (płeć/naród, prywatne/publiczne), stwierdzamy, iż proponowane badania zapełniają istotną lukę zarówno w literaturoznawstwie polskim, jak i ukraińskim.

Źródło opisu: <http://ibl.home.pl/polskaiukrainskaprozakobiet/strona-glowna>

W ramach projektu opracowano **Bibliograficzną bazę danych "Dom kobiet"**, obejmującą dwie podstawowe grupy pozycji:

- bibliografię międzywojennej prasy ukraińskiej i polskiej, dotyczącą działalności kobiet-pisarek (teksty autorskie, tłumaczenia, recenzje i omówienia twórczości

kobiet),

- bibliografię polskich czasopism okresu międzywojennego, która zawiera noty o ukraińskich tekstach literackich (oryginałach i przekładach), a także o artykułach krytycznych, polemicznych, przeglądowych, recenzjach, notatkach i wzmiankach dotyczących przede wszystkim literatury, kultury i sztuki ukraińskiej. Uwzględnione tu zostały również ważniejsze artykuły mówiące o sprawach społecznych, historii i polsko-ukraińskich stosunkach politycznych. Na tę część opracowania złożyły się zredagowane i uporządkowane noty wcześniejszej bibliografii, opracowanej w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w ramach badań nad życiem kulturalnym Ukraińców w II Rzeczypospolitej.

Jest to bibliografia anotowana: każdy odnotowany w bazie artykuł prasowy jest opatrzony krótką informacją o jego zawartości. Większość autorów otrzymała krótkie noty biograficzne. Bibliografia w obecnej wersji była przygotowywana przez badaczy polskich i ukraińskich, dlatego zawiera pola opisowe (biografia, opis tekstu) sporządzone zarówno po polsku, jak i po ukraińsku.

Źródło opisu: <http://ibl.home.pl/polskaiukrainskaprozakobiet/baza-danych>

Prace nad projektem prowadził **kilkunastoosobowy zespół badawczy**, złożony z polskich, ukraińskich, a także litewskich i węgierskich literaturoznawców (kulturoznawców), specjalistów w dziedzinie polonistyki, ukrainistyki, komparatystyki, historii prasy, historii (II Rzeczypospolitej). Zespół prowadził kwerendy biblioteczne, archiwalne i bibliograficzne oraz spotykał się na seminariach badawczych.

Dofinansowanie: Narodowe Centrum Nauki - konkurs OPUS 5; nr projektu:

UMO-2013/09/B/HS2/02834

Kontakt: katarzyna.nadana-sokolowska@ibl.waw.pl

Linki:

- <http://ibl.home.pl/polskaiukrainskaprozakobiet>

Słowa kluczowe: kobieta, modernizm, proza kobieca, związki polsko-ukraińskie, tożsamość, kobiecość, gender studies, literatura polska, literatura ukraińska, twórczość kobiet, krytyka feministyczna, komparatystyka literacka